

Göblyös Bence¹

Olaszország biztonsági környezetének értékelése a biztonságpolitikai leírómátrix alkalmazásával

Assessing the Security Environment in Italy Using the Security Policy Descriptor Matrix

Absztrakt

Egy ország biztonsági környezeti leírásának, értékelésének feladatát végezve fényképszerű képet kaphatunk az országot érintő legkomolyabb vagy épp csak legjellemzőbb kihívásokról. Bizonyos időközönként ugyanezt a feladatot elvégezve pedig folyamatokat láthatunk, vagy akár tehetünk kísérletet előrejelzésekre is. Akárhogy is legyen, egy ilyen vizsgálat elvégzése kulcsfontosságú az ország kül- és biztonságpolitikájának értelmezéséhez.

Olaszország biztonsági környezetének legjelentősebb kihívásait keresem a buzani biztonsági szektorok (kiegészítve az információs technológia kihívásaival) alkalmazásával, az analízis különböző szintjein. A mátrixban az általam azonosított legjelentősebb kihívások közé tartozik természetesen a koronavírus-világjárvány, demográfiai trendek, alacsony védetség a koronavírussal szemben, vagy éppen a kritikus infrastruktúra elleni kibertámadások.

Ezzel szemben a katonai és politikai biztonság szektora tekintetében egyéni és állami szinten jelenleg nincs ok aggodalomra, miközben a gazdasági biztonság e két szintjén régóta fennálló, de létbiztonságot nem fenyegető kihívásokat találunk.

Kulcsszavak: Olaszország, leírómátrix, biztonsági szektorok, kihívások, Mediterráneum

¹ Doktoranduszhallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, e-mail: goblyos.bence@uni-nke.hu

Abstract

To get a snapshot of the security environment of a country, one can describe and evaluate either the most common or the most dangerous events and processes it encounters. Doing so from time to time helps to get an idea about security dynamics, or even make assumptions or predictions. Whichever one prefers, this analysis is one of the keys to the understanding of the country's foreign and security policy.

In this paper, I try and identify the most serious or common security challenges Italy is facing in its security environment, by using the levels and security sectors of Buzan's (extending them with IT security). Challenges like the Covid-19 pandemic, its economic effects, demography trends, low levels of vaccination, or cyber-attacks on critical infrastructure are among the most urgent challenges.

By contrast, currently there is no reason to be too much worried about political and military security on national and individual levels. On the field of economic security, Italy faces decade-long challenges on these levels that are not imminent existential threats to Italy, but are worth mentioning.

Keywords: *Italy, Security Descriptor Matrix, security sectors, challenges, Mediterranean*

1. Bevezetés

Egy ország biztonsági környezetének értékelése mindig különösen aktuális feladat. Céloom Olaszország biztonsági környezetének leírása, amelyhez a Vida Csaba által fejlesztett módszertant, a biztonságpolitikai leírómátrixot fogom alkalmazni. „A leírómátrix célja, hogy minél pontosabban meg lehessen határozni egy adott ország/régió komplex biztonsági helyzetét, vagy leírni egy adott ország/régió biztonsági helyzetében bekövetkező változásokat.”²

Ez a leírómátrix a koppenhágai iskola biztonsági szektoraira épül, a különböző természetű biztonsági kihívásokat pedig több különböző szinten kísérli meg azonosítani. Egyetértek az elmélet kidolgozójával abban, hogy az egyén szintjén megjelenő biztonsági kihívások azonosítása kiemelt fontosságú, hiszen egy képviseleti demokráciában a nemzeti szakpolitikák szintjén is meg kellene jelenniük ezeknek az egyén szintjén felmerülő biztonsági igényeknek. A leírómátrix előnye, hogy vizsgálatunk céljainak megfelelően megválaszthatjuk, mely szektorokat tekintjük relevánsnak és melyeket nem. Például – habár a társadalmi biztonság szektora magában foglalja – külön lehetne vizsgálni jelen időszakban az egészségügyi biztonság szektorát. Az, hogy mely szektorokat adjuk hozzá, illetve vonjuk el az analízisből, vizsgálatunk tárgyán túlmenően erősen függ a vizsgálati időszaktól.³ A leírómátrix egyszeri elkészítése pillanatképet szolgáltat egy adott helyzetről, de időről időre elkészítve folyamatok észlelésére is alkalmas.

² Vida Csaba: A biztonságpolitikai leírómátrix. *Hadtudomány*, 21. (2011), 4. 36–53.

³ Vida (2011): i. m. 36.

A koppenhágai iskola képviselői a biztonság többszektoros felosztását alkalmazzák. Amint arra Barry Buzan, Ole Wæver és Jaap de Wilde iskolateremtő munkájukban rámutattak, ahhoz, hogy egy állam biztonsági helyzetét meghatározzuk, egyéb tényezők figyelembevételére is szükség van, ugyanis vannak olyan, az állam által követett cselekvési mintázatok, amelyek a biztonságuk erősítését szolgálják, mégsem katonai fenyegetés váltja ki azokat. Ennek megfelelően a katonai szektor mellett javasolták a politikai, környezeti, társadalmi és pénzügyi szektorok felvételét.⁴

Az információs biztonság alkalmazását kiemelten fontosnak tartom, ugyanis napjainkban a kiber- és információs térben megvalósított műveletek és a rendelkezésre álló képességek, valamint reziliencia nagyban meghatározza egy politikai közösség biztonságát. A támadási lehetőségek rendkívül szerteágazók, és ily módon a biztonság egyéb szektoraiban is problémákat okozhatnak.⁵

Ami a vizsgálat vertikális szintjeit illeti, Vida az egyéni, kisközösségi, nemzeti, regionális/nemzetközi és globális szintek alkalmazását javasolja. Kifejti: a leírómátrix nagy előnye, hogy a dimenziók és szintek tekintetében is rugalmasan lehet eljárni. Éppen ezért eltekintek a kisközösségi szint alkalmazásától, mivel vizsgálatom szempontjából nincs különösebb jelentősége.⁶

1. táblázat: Az üres, Vida által javasolt mátrix

Szint/dimenzió	Katonai	Politikai	Gazdasági	Társadalmi	Környezeti
Egyéni					
Kisközösségi					
Nemzeti					
Regionális/ nemzetközi					
Globális					

Forrás: Vida (2011): i. m. 39.

Vida érvelése egybecseng a koppenhágai iskola által lefektetett alapokkal (1. táblázat). Buzan és társai az egyén mellett alegységeket (egyének szervezett csoportja), egységeket (államok, nemzetek, transznacionális vállalatok), nemzetközi alegységeket (nemzetközi regionális vagy egyéb szervezetek, például Észak-atlanti Szerződés Szervezete [NATO], Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége [ASEAN], Európai Unió [EU], Olajexportáló Országok Nemzetközi Szervezete [OPEC] stb.) és nemzetközi rendszereket (olyan egységek, amelyek fölött nincs további rendszer) is figyelembe vesznek. Vizsgálatomban a nemzetközi alegységek alatt az olasz geopolitikában használatos kiterjesztett Mediterráneum területét értekelem.⁷

⁴ Barry Buzan – Ole Wæver – Jaap de Wilde: *Security – A New Framework for Analysis*. Boulder, Lynne Rienner Publishers, 1997. 5–6.

⁵ Anton Cherepanov – Robert Lipovsky: *BlackEnergy Trojan Strikes Again: Attacks Ukrainian Electric Power Industry*. *WeLiveSecurity*, 2016. január 4.

⁶ Vida (2011): i. m. 39.

⁷ Buzan–Wæver–Wilde (1997): i. m. 5–6.

A kiterjesztett Mediterráneum területének definiálására több kísérlet született. Valeria di Cecco Olaszország 2002-es stratégiai koncepciójának kiadása után kísérlete meg definiálni ezt a területet.⁸ Maga a fogalom azonban hivatalosan már 1983-ban megszületett, mégpedig az Olasz Haditengerészeti Intézetben. Fontos hangsúlyozni, hogy ez a terület nem elsősorban földrajzi értelemben definiálható, határai nem tekinthetők állandónak, és Olaszország érdekei határozzák meg azokat. A kiterjesztett Mediterráneum az Olaszország érdekeinek védelme szempontjából jelentős, a Földközi-tenger partján fekvő államokra, valamint ezen államok biztonságára, érdekeire befolyásoló erejű területeket jelenti. Ennek megfelelően határai soha nem teljesen egyértelműen definiálhatók, sőt, nem feltétlenül esnek egybe államhatárokkal, a területet a vizsgálat céljának megfelelően határozhatjuk meg.⁹

A Valeria di Cecco által definiált kiterjesztett Mediterráneumhoz hasonló biztonsági szuperkomplexumról ír Nagy Milada is, noha ő az Európai Unió szempontjából vizsgálta a térséget.¹⁰

A rövid mátrix egyfajta magyarázatának, alátámasztásának tekinthető dolgozatomban a szektorok szerint fogok haladni, bemutatva, hogy egyes szektorok különböző szintjein milyen biztonsági kihívásokat azonosíthatunk Olaszország esetében.

2. Politikai biztonság

A politikai biztonság szektoráról elmondható, hogy az olasz emberek részvétele a politikában hagyományosan nagyon erős. Ugyanakkor, ha kiemeljük a meghatározó folyamatokat, sokkal árnyaltabb képet kapunk. A számokra tekintve azt látjuk, hogy amíg a 2008-as parlamenti választásokon a választásra jogosultak 80%-a vett részt, addig 2018-ban ez az arány már csak 73% volt. Hasonló, még erősebb tendencia figyelhető meg az Európai Parlament tagjainak választásakor. 2004-ben még 71%, 2009-ben már csak 66%, 2019-ben pedig csupán a választásra jogosultak 55%-a járult az urnák elé.¹¹ Csupán e számok, illetve a különböző felmérések¹² alapján kijelenthető, hogy az olasz lakosság egyre inkább kiábrándul a politikából. Ez köszönhető az egymást érő kormányváltásoknak, illetve az Európai Unió intézményeibe vetett hit csökkenésének.¹³ Az olasz állampolgárok alapvető politikai jogai ugyanakkor érvényesülnek, a demokrácia intézményeit használják, és képesek az ország ügyeit befolyásolni. A politikai biztonság egyéni szintjének jellemzésére a demokráciadeficit helyett sokkal inkább a kiábrándultság és a bizalomvesztettség jellemző. Ez a leírómátrixban világosszürke szint (0) kapott, vagyis önmagában az állam biztonságára fenyegetést nem jelent.

Érdekes egy pillantást vetni a választási eredményekre is. Az olasz társadalom 2018-ban világos üzenetet küldött a politikai elit számára: elege van a fennálló politikai erőviszonyokból. Történt ugyanis, hogy a 2018-as választásokon a két, nyíltan

⁸ Valeria di Cecco: Un „grande Medio Oriente” o un „Mediterraneo allargato”. *Informazioni Della Difesa*, (2004), 2. 30–34.

⁹ Francesco Zampieri: *1975 la Marina rinasce. La Legge Navale del 1975*. Vicenza, Inedibus, 2014.

¹⁰ Nagy Milada: *Az Európai Unió eszközrendszere és alkalmazása az euro-mediterrán partnerségben*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. 32–34.

¹¹ Parlamento Europeo: *Risultati delle elezioni europee del 2019*. (2019).

¹² European Commission: *Standard Eurobarometer 93 – Summer 2020* (2020. október).

¹³ European Commission (2020): i. m. 115–141.

establishment-ellenes politikai párt, a Liga és az Öt Csillag összesen a szavazatok felét szerezték meg.¹⁴

A politikai biztonság nemzeti szintjén a legszembetűnőbb folyamat az olasz kormányok instabilitása. Ez nem új keletű probléma, hiszen Benito Mussolini 1943-as elmozdítása óta a jelenlegi, Draghi-kormány a hetvenharmadik kormányformáció, ami azt jelenti, hogy egy átlagos olasz kormány élettartama ebben az időszakban alig több mint egy év. A legutóbbi, 2018-as választás óta (és az akkor megszavazott parlament összetételével) a jelenlegi a harmadik kormány. Az országot jelenleg Mario Draghi, az Európai Központi Bank volt vezetője által irányított technokrata kormány vezeti, amelyet az összes nagy parlamenti párt támogat.¹⁵

A koronavírus és különösen annak első hulláma erősen sújtotta Olaszországot. Emiatt, és a már jelen lévő társadalmi-politikai folyamatok következtében a Ligát immár jobbról előzi a *Fratelli d'Italia*. A jobboldali, konzervatív, nacionalista, EU-szkeptikus, gyakran szélsőjobboldali retorikát folytató párt a *Statista* adatai szerint a pártválasztók körében már a legnépszerűbb politikai erő (20,7%), megelőzve a Ligát (19,8%), a Demokrata Pártot (19,2%) és az Öt Csillag Mozgalmat is (16,2%).¹⁶ Egyértelműen látszik tehát, hogy a politikai biztonság nemzeti szintjén az instabilitás mellett a radikalizáció a másik olyan tényező, amely negatívan befolyásolja Olaszország biztonságát, de ez nem jelent fenyegetést az állam létére, ezért a mátrixban sötétszürke színnel (1) jelöltem.

Az Olaszország szempontjából történelmi, gazdasági és földrajzi okokból kifolyólag igen fontos észak-afrikai területeken az elmúlt évtizedben földrengésszerű változások zajlottak (arab tavasz, Iszlám Állam megjelenése és felemelkedése), amelyek közül jó néhány nem hozott olyan változást, amely Olaszország helyzete szempontjából kifejezetten pozitívként lenne értékelhető. Éppen ezeknek a forradalmaknak is köszönhetően Olaszországra nagy terhet rótt a bevándorlók, menekültek Olaszországba áramlása. Ahogyan arra Hugo Balnaves és társai rámutattak: a 2019-es európai parlamenti választások bizonyították azoknak a folyamatoknak a jelenlétét, amelyek a jobboldali populista politikai pártok előretörését hozták magukkal. Megjegyzik: a brexit, a migrációs válság, a klímaválság és a kelet-európai illiberális rezsimek mind komoly kihívások elé állítják az Európai Unió intézményrendszerét.¹⁷

Amint arra az olasz védelmi minisztérium néhány évente kiadott, rövid távú stratégiai programozási dokumentuma is rámutat – az idegen milíciák líbiai tevékenysége, a libanoni állami intézmények elégtelen működése, az öböl menti feszültségek növekedése, valamint a parti államok újabb fegyverkezési hulláma, a Földközi-tengeren és a környező vizeken a hajózási útvonalakkal kapcsolatos biztonsági aggályok, és nem utolsósorban az afganisztáni aggasztó fejlemények miatt – a kiterjesztett Mediterráneum politikai biztonságára leginkább az instabilitás és a nem demokratikus rezsimek által okozott bizonytalanság a jellemző. Ezt a mátrixban középszürke színnel (3) jelöltem.¹⁸

¹⁴ Elezioni Politiche 2018. TGcom24, 2018. március 8.

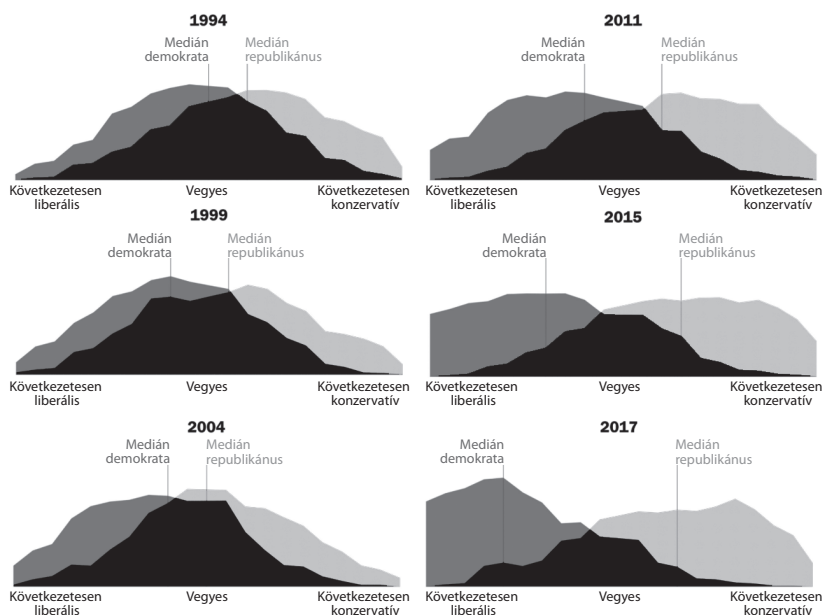
¹⁵ Alberto Custodero – Monica Rubino: Crisi di governo, le dimissioni di Conte: "Il governo finisce qui, Salvini ha seguito interessi personali e di partito". Poi sale al Quirinale. *La Repubblica*, 2019. augusztus 20.

¹⁶ Voting intentions in Italy as of October 2021. *Statista*, 2021. november 19.

¹⁷ Hugo Balnaves et al.: European Populism in the European Union. Results and Human Rights Impacts of the 2019 Parliamentary Elections. *Global Campus Human Rights Journal*, 4. (2020), 1. 176–200.

¹⁸ Ministero della Difesa: *Documento Programmatico Pluriennale della Difesa per il Triennio 2021–2023*. (2021). 7–8.

A globális térben ugyanígy érvényesülnek az előző bekezdésben említett folyamatok. Ezek mellett az Egyesült Államok vezető szerepének gyengülését,¹⁹ a politika világszinten növekvő polarizációját,²⁰ az erősödő nacionalizmust²¹ és populizmust²² említhetjük a politikai biztonság globális szintjén jelen lévő fenyegetések között a legjelentősebbeknek, mértékjelzője a mátrixban narancssárga (3). Ezekre a fenyegetésekre, illetve változásokra egyfelől minden államnak, így Olaszországnak is adekvát választ kell adnia. Másfelől ezeknek a folyamatoknak természetesen Olaszország sem csupán elszenvedője: azok a globális folyamatok, amelyekről beszélünk Olaszországban is megfigyelhetők. Ezekre példa a korábbiakban ismertetett jobboldali, populista politikai pártok előretörése. Az Egyesült Államok csökkenő vezető szerepére persze több versenyző is jelentkezik. A régi versenytárs Oroszország és az újonnan felemelkedő Kína is bejelentkezett a nyugati világ kihívóiként. Oroszország elsősorban a hagyományos katonai és hibrid, valamint kiberhadviselés területén jelent kihívást, miközben Kína elsősorban gazdasági erejénél fogva igyekszik növelni globális befolyását. Mindenesetre Oroszországgal és Kínával igen sajátos viszonyt ápol Olaszország, ami miatt számos kritika érte az országot.

1. ábra: Politikai polarizáció az Egyesült Államokban (A demokrata [sötétszürke] és republikánus [világosszürke] szavazók álláspontja bizonyos kérdésekben. A két szavazótábor mediánshavazója egyre kevesebb közös értéket képvisel, miközben közelebb kerülnek az egyre népesebb szélsőségekhez.)

Forrás: a szerző szerkesztése www.pewresearch.org/politics/interactives/political-polarization-1994-2017/ alapján

¹⁹ Alexander Cooley – Daniel H. Nexon: How Hegemony Ends – The Unraveling of American Power. *Foreign Affairs*, 2020. július–augusztus.

²⁰ Thomas Carothers – Andrew O' Donohue: *How to Understand the Global Spread of Political Polarization*. Carnegie Endowment, 2019. október 1.

²¹ Florian Bieber: Is Nationalism on the Rise? Assessing Global Trends. *Ethnopolitics*, 17. (2018), 5. 519–540.

²² The Global Rise of Populism. *World Politics Review*, 2019. szeptember 23.

3. Katonai biztonság

A haderő alkalmazása az egyén szintjén ma ott jelenik meg, hogy az olasz haderő a koronavírus-világjárvány kezeléséből aktívan kiveszi a részét, katonai szakértelmet és technológiákat igénylő feladatok ellátásában, mint például a kijárási korlátozások ellenőrzése vagy a közintézmények fertőtlenítése.²³ Ez természetesen nem a katonai biztonság területéhez kapcsolódik, de az egyén szempontjából jelenleg ez a haderő legszembetűnőbb alkalmazási formája. Ezek mellett megszokott „békeidős” feladatként természetesen megjelenik egy esetleges természeti vagy ipari katasztrófa esetén a haderő mint a következmények enyhítésében, felszámolásában részt vevő elem, vagy a korlátozó rendszabályok foganatosításában aktív szereplő. Az olasz társadalomnak pozitív véleménye van Olaszország haderejéről, pártpreferenciától függetlenül, és egyetértenek abban, hogy katasztrófaelhárításban, terrorizmus elleni műveletekben és a Földközi-tenger térségében kifejtett tevékenységükre van a legnagyobb szükség.²⁴ A katonai biztonság egyéni szintjén ezért a haderő nem klasszikus alkalmazását nevezhetjük meg, és a mátrixban világosszürke színnel (0) jelöljük.

A 2015-ös *Fehér könyv* már lefektette az alapjait a haderő átalakításának, amely jelenleg is folyamatban van. Ennek egyik legfontosabb eleme a haderő hatékonyabbá tétele, és a korábbi 200 ezer fő körüli létszámának lecsökkentése körülbelül 150 ezerre. Mindezek mellett – Olaszország missziós és műveleti ambíciószintjének fenntartása mellett – olyan haderő kialakítása a cél, amelyben kisebb egységek, a 21. században elvárható haditechnikai eszközökkel és eljárásokkal hatékonyabban képesek a mai kor biztonsági kihívásainak megfelelni. A mátrixban éppen ezért a nemzeti szint katonai biztonsága sötétszürke (1) minősítést kapott, vagyis közvetlen katonai fenyegetettség nincs, a fegyveres erők a fennálló fenyegetettségi szintnek és az ország képességeinek és nemzetközi szerepvállalásának megfelelő átalakítása, modernizációja zajlik.²⁵

Az említett 150 ezres céllétszámot ugyanakkor nem a *Fehér könyv* fogalmazta meg elsőként, az csak követi a 2012. december 31-én kelt, 244. törvény 3. cikkelyét, amely alapján a védelmi kiadások csökkentése érdekében 2024-re az említett létszámmra szükséges csökkenteni a haderő katonai létszámát.²⁶

A regionális szintről elmondható, hogy a Földközi-tengeren, a Nyugat-Balkánon és Észak-Afrikában Olaszország végrehajt, vagy a közelmúltban végrehajtott nemzeti, koalíciós és szövetségi keretek között válságreakáló műveleteket. A középszürke (3) minősítés annak köszönhető, hogy Olaszország – katonai biztonsága mellett – történelmileg és gazdaságilag is fontos észak-afrikai szövetségese, Líbia helyzete az arab tavasz után a mai napig nem rendeződött teljes mértékben megnyugtató módon, illetve az elcsöndesedő, de teljes mértékben a mai napig sem lezárult szíriai polgárháború szintén negatívan befolyásolja Olaszország biztonsági környezetét.²⁷

²³ Disinfettori del 2 rgt. AVES „Sirio” nel centro di Lamezia Terme su richiesta dell'autorità locale. *Esercito*, 2020. május 19.

²⁴ Karolina Muti – Alessandro Marrone: *How Italians View Their Defence? Active, Security-oriented, Cooperative and Cheap*. Istituto Affari Internazionali, 2019. június 21.

²⁵ Ministero della Difesa: *Libro Bianco per la sicurezza internazionale e la difesa* (2015. július).

²⁶ A 2012. évi 244-es törvény (*Delega al Governo per la revisione dello strumento militare nazionale e norme sulla medesima materia*).

²⁷ Ministero della Difesa (2021): i. m. 8–13.

A líbiai konfliktusban ráadásul nagy- és regionális hatalmi érdekek ütköznek, ennek megfelelően nemzetközivé terebélyesedett a konfliktus. Míg az Egyesült Államok szándéka szerint nem vonódott be igazán a konfliktusba, Kína pragmatikus politikát követ, észlelve a hatalmi vákuumot, és elsősorban puha hatalmi eszközökkel igyekszik érdekeit érvényesíteni. Az elmúlt években azonban a legfontosabb szereplőkké Oroszország és Törökország léptek elő.²⁸

Emellett az elmúlt évek aggasztó tendenciája a NATO keleti határain (annak mindkét oldalán) koncentrálódó képességek. Miképpen a leírómátrix létrehozásakor meg kell határozni azt a földrajzi területet, amelyre vonatkozik a vizsgálatunk, ugyanúgy szükséges kijelölni azt az időpontot, amelyre vonatkoztatva érvényes mátrixot alkotunk. Az általam megalkotott mátrix ennek megfelelően a 2022. januári kihívások, fenyegetések azonosítására vállalkozott. Mint azt a korábbiakban kifejtettem, a teljes mátrix újraalkotása időről időre szükséges, hiszen gyorsan változhatnak bizonyos elemei. Már 2022 januárjában is igaz volt ugyanakkor, hogy a Krím annexiója óta a legválságosabb időszaknak lehettünk tanúi, hiszen az Orosz Föderáció katonai alakulatai bizonyítható módon minden korábbinál nagyobb erővel jelentek meg az Ukrajnával közös határszakasz mentén, amire válaszul Ukrajna hasonlóképpen reagált.²⁹

Tanulmányomnak természetesen nem célja az orosz–ukrán háború részletes tárgyalása, azonban mindenképp meg kell említeni, hogy a feszült helyzet fegyveres konfliktusba torkollott, és ez értelemszerűen alapjaiban rázza meg a térség biztonságát, legyen szó a biztonság katonai, gazdasági vagy egyéb szektorairól. 2022 nyarán olybá tűnik, Oroszország nem éri el maradéktalanul kitűzött stratégiai céljait, korlátozott területi és politikai sikereket ugyanakkor kiharcolhat Ukrajnával szemben. Eközben azonban Svédország és Finnország a NATO-tagság küszöbére lépett, Ukrajna, Georgia és Moldova egy lépéssel közelebb került az európai integrációhoz, miközben Oroszország politikai és gazdasági elszigeteltsége fokozódik.³⁰

Végül a katonai biztonság globális szintjéről elmondható, hogy az Egyesült Államok továbbra is a világ vezető katonai hatalma, egyelőre páratlan erőketítő képességgel, azonban a stratégiájukban revizionista hatalmaknak nevezett Oroszország és Kína egyértelmű kihívói a nyugati hatalmaknak. Oroszország hosszú idő után tér vissza a hagyományos hatalmi versengésbe, és bizonyos területeken komoly sikereket ér el katonai képességeit illetően. Kínáról nem annyira a katonai képességei, mint inkább a megdöbbentő gazdasági növekedése és térnyerése miatt kell szót ejteni. Jóllehet, Kína nem a hagyományos, katonai eszközökkel kíván az Egyesült Államok vetélytársa lenni, ugyanakkor ezen a területen is lényegesen gyorsabban fejleszt, mint a világon bármelyik legalább regionális hatalom. Oroszország a hagyományos mellett a hibrid hadviselésben alkalmazható eszközök tekintetében is igen nagy erőt képvisel, és már nemcsak V. cikkely szerinti fenyegetést jelent a NATO keleti szomszédságában, hanem megjelent azokon a területeken is, ahol hatalmi vákuumot vélt felfedezni. Mind Kínáról, mind pedig Oroszországról elmondható, hogy rendkívül erősek a kiberhadviselés terén,

²⁸ Molnár Anna et al.: A nemzetközi jelenlét Líbiában 2011-től napjainkig. *Nemzet és Biztonság*, 12. (2019), 2. 119.

²⁹ Shane Harris – Paul Sonne: Russia Planning Massive Military Offensive against Ukraine Involving 175,000 Troops, U.S. Intelligence Warns. *Washington Post*, 2021. december 3.

³⁰ Magyar Tudományos Akadémia: *Az orosz–ukrán háború háttere és kárpátaljai vetületei* – Videón az akadémiai konferencia (2022).

a következő évtizedben, évtizedekben alighanem nagyon komoly szereplőként kell velük számolni e téren is. Ahogyan Walter R. Mead már 2015-ben leírta: új korszakról beszélhetünk, amelyben visszatért a geopolitika, legjelentősebb szereplői pedig az Egyesült Államok és szövetségesei, nagyobb mértékben az amerikai külpolitikában revizionistáknak nevezett Oroszország és Kína, kisebb mértékben pedig a latorál-lamként (*rogue state*) definiált Irán. Az események alakulása miatt Irán jelentősége e tekintetben leértékelődött, Oroszország és Kína szerepe pedig még jelentősebb lett. Mead ugyanakkor azt is kiemeli, hogy ez természetesen nem jelenti azt, hogy Iránról teljesen elfeledkezhetünk.³¹

Mindezek mellett egyre fokozódó új fegyverkezési verseny szemtanúi lehetünk: az Egyesült Államok, Oroszország és Kína – eltérő hangsúlyokkal ugyan, de – mindannyian érdekeltek harcászati repülőgépek,³² repülőgép-hordozók,³³ személyzet nélküli harci légi járművek,³⁴ hiperszonikus fegyverek,³⁵ valamint kiber-³⁶ és űrfegyverek³⁷ fejlesztésében. Előbbiek miatt a mátrixban középszürke (3) mezőben a fokozódó nagyhatalmi szembenállás és az új fegyverkezési verseny kaptak helyet.

4. Gazdasági biztonság

A biztonság gazdasági szektorát illetően az egyéni szinten több komoly problémával is szembe kell néznie Olaszországnak. Már generációk óta meghatározó probléma a munkanélküliség, amely különösen a fiatalok körében igen magas. Az Európai Unióban harmadik legnagyobb a fiatalkori munkanélküliség Olaszországban, az itt mért 30% csak Görögország (34%) és Spanyolország (40%) teljesítményénél jobb. A teljes népességet tekintve sem jobb a helyzet, ott a negyedik legnagyobb az olasz munkanélküliség, az említett déli államokon kívül még Litvániában nagyobb az arány, ezek mellett, 2017-es becslések szerint az olasz feketegazdaság teljesítménye meghaladja az évi 210 milliárd eurót, ami több mint a tiszta olasz GDP 12%-a. A mátrixba így a munkanélküliség és a feketegazdaság fehér (2) elemként kerül be. 2020 júliusában és augusztusában, vagyis az Olaszországot különösen erősen sújtó pandémia első hulláma utáni időszakban készült az adatfelvétel az Eurobarometer felméréséhez. Ez érdekes eredményeket hozott Olaszország esetében, ugyanis arra a kérdésre, hogy melyek az Olaszországot fenyegető kihívások közül a legfontosabbak, csak minden negyedik olasz gondolta azt, hogy az egészségügyi kihívások a két legfontosabb probléma között vannak. Az olaszokat sokkal inkább aggasztották a gazdasági jellegű problémák: 47% (az EU-átlag 33%) szerint a gazdasági helyzet, 40% (EU: 28%)

³¹ Walter Russell Mead: Eastern Europe and the Return of Geopolitics. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, (2015) 5. 22–31.

³² How J-20 Fighter Jets Can Change Russia-China Military Dynamic. *Wionews*, 2021. augusztus 11.

³³ Benjamin Brimelow: US Aircraft Carriers Still Rule The Seas, but Russia and China Both Have Plans to Change That. *Business Insider*, 2021. január 10.

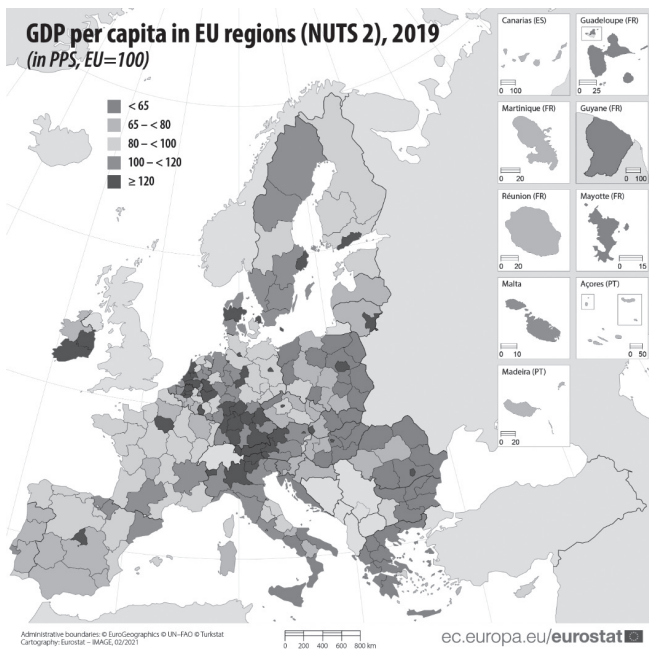
³⁴ Russia's Top Long-Range Attack Drones. *Air Force Technology*, 2020. november 27.

³⁵ Rajeswari Pillai Rajagopalan: Hypersonic Missiles. A New Arms Race. *The Diplomat*, 2021. június 25.

³⁶ Franklin Holcomb: *Countering Russia and Chinese Cyber-Aggression*. Washington, DC, CEPA, 2021.

³⁷ Bradley Bowman – Jared Thompson: Russia and China Seek to Tie America's Hands in Space. *Foreign Policy*, 2021. március 31.

szerint a munkanélküliség problémája fér be a legfontosabb kettő közé. Ezeken túl 14% (EU: 11%) a bevándorlást, ugyanennyien (EU: 12%) az államadóságot, 11% (EU: 5%) az adózást, 10% (EU: 18%) pedig az inflációt nevezte a legfontosabb két probléma egyikének. A többi szempont (például klímaváltozás, nyugdíjak, oktatási rendszer, bűnözés, terrorizmus) tekintetében az olaszok általában az EU átlaga alatt maradtak.³⁸

2. ábra: A régiók vásárlóerő-paritáson mért bruttó összterméke az EU-átlag százalékában (a dél-olaszországi régiók a sereghajtók között találhatóak)

Forrás: https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4187653/11571499/GDP_per_capita_ver3-01.jpg

Az olasz gazdaság régóta fennálló problémája a kiegyensúlyozatlan gazdasági teljesítmény. Az északi, ipari szempontból legfejlettebb területek a GDP tekintetében Európa legjobban teljesítő régiói közé tartoznak. A déli, többségében elavult technológiával és gazdaságszervezéssel rendelkező régiók azonban az Unió utolsó harmadában találhatóak. 2000-től számítva nyolc olyan év volt, amikor az olasz gazdaság 1% alatti növekedést produkált, és hat olyan év, amikor 1% fölötti mértékben zsugorodott a gazdasága. A GDP-arányos államadóság szintén nem fest túl pozitív képet: a 2005-ös 102%-ról kisebb csökkenésekkel ugyan, de 2019-re 134%-ra nőtt, majd a világvárványnak köszönhetően 2020-ra elérte a 156%-os csúcst. Csupán a magas számok mellett aggasztó az is, hogy míg a korábbi évtizedekben az államadóság nagyrészt hazai szereplők kezében volt, az elmúlt egy-két évtizedben drasztikusan növekszik

³⁸ European Commission (2020): i. m. 16–37.

a külföldi irányú államadósság, növelve ezzel Olaszország kitétségét.³⁹ Ez a 156% volumenében közel hárommillió dollárt jelent, vagyis minden olasz állampolgárra számolva fejenként közel ötvenezer dollárt.⁴⁰

A koronavírus-világjárvány nem kímélte az olasz gazdaságot sem: a 2020-as év –8,87%-os növekedéssel zárult. Az Európai Unióban ennél nagyobb csökkenést csak Görögországban és Spanyolországban láttunk.⁴¹ Becslések szerint a 2021-es és 2022-es években 4,5-5% körüli gazdasági növekedés valószínű.⁴²

Mindezeket figyelembe véve, a mátrixban a gazdasági biztonság nemzeti szintjén a stagnáló gazdaságot tüntettem fel, fehér (2) cellában.

A MENA-régióról kijelenthető,⁴³ hogy a szénhidrogének kitermelése és kivitele az egyik legjelentősebb gazdasági tevékenység. Ez Olaszország esetében jelentős tényező, hiszen az ország gázszükségletének közel ötödét Algéria és Líbia szolgáltatja,⁴⁴ kőolajimportjának pedig kétötödét⁴⁵ a MENA-régió országaiból szerzi.

A regionális szintnél külön kiemelném, hogy az észak-afrikai és közel-keleti régióban az arab tavasz eseményei után az életszínvonal további romlása figyelhető meg, olyan területen, amelyre egyébként is negatív hatást fejt ki a globális felmelegedés. Ezt a problémát súlyosbítja, hogy a MENA-régióban a népességnövekedés töretlen, miközben kevés a megművelhető földterület, és tovább csökken. Így az egyre nagyobb népességet a már így is jelentős élelmiszerimport növelésével lehet eltartani.⁴⁶ A szint gazdasági biztonságának legjelentősebb és legjellemzőbb kihívásai a szegénység és a Covid-19-világjárvány gazdasági következményei, ezek sötétszürke (4) mértékű kihívások.

A globális gazdasági biztonság területéről elmondhatjuk, hogy a zsugorodást hozó 2020-as év után folytatódik a gazdaság talpra állása. A globális gazdasági folyamatok közül a foglalkoztatottság növekedésének megtorpanását, a növekvő inflációt és a megtakarítások csökkenését emeli ki a Nemzetközi Valutaalap. Jelentésük szerint 2021-ben a világgazdaság 5,9%-kal növekszik. Ez a mutató elmarad a korábban becsülttől, aminek a legfőbb okai között megtalálhatjuk a multinacionális vállalatok működésében beálló ellátási zavarokat, amely miatt nem, vagy csak késedelmesen tudják kielégíteni a keresletet. A Valutaalap szakértői úgy számolnak, hogy stagnáló foglalkoztatottság mellett mérsékelt lesz a 2022-es gazdasági növekedés, aminek a legfőbb oka az, hogy bár a fejlett gazdaságokban a termelés meghaladná a járvány előtti szintet, a fejlődő országokban a lassan haladó oltási programok miatt az alacsony hozzáadott értékű ágazatokban továbbra is fennakadásokra lehet számítani.⁴⁷ A lassú kilábalás több tényezőtől tevődik össze, ezért a mátrixba összefoglaló néven a Covid-19-világjárvány gazdasági következményei kerülnek be, sötétszürke (4) mértékjelzővel.

³⁹ Government Debt to Gross Domestic Product (GDP) Ratio in Italy from 2019 to 2022. *Statista*, 2021. október 25.

⁴⁰ Lásd: <https://countryeconomy.com/national-debt>

⁴¹ Lásd Eurostat, 2021: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00115/default/table?lang=en>

⁴² Forecasted Gross Domestic Product (GDP) Growth in Italy from 2021 to 2024. *Statista*, 2021. október 18.

⁴³ Johannes Grow: Economic (In)security and Economic Integration in the Middle East. *E-International Relations*, 2019. május 15.

⁴⁴ Autorità di Regolazione per Energia Reti e Ambiente: *Relazione Annuale – Stato dei Servizi*. ARERA, (2020). 215.

⁴⁵ Volume of Crude Oil Imported to Italy during the 1st Quarter of 2020, by Country of Origin. *Statista*, 2021. július 5.

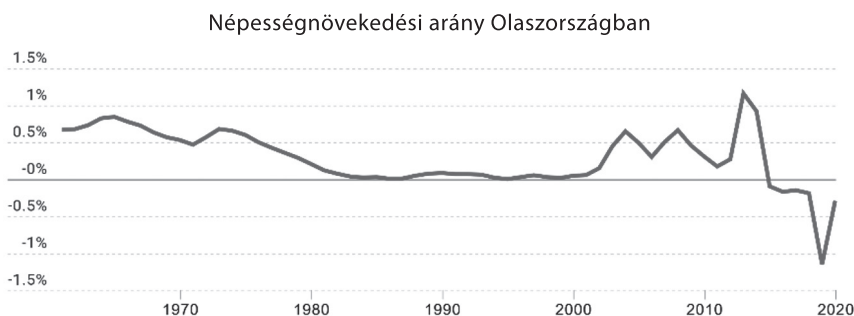
⁴⁶ Grow (2019): i. m.

⁴⁷ IMF: *Recovery During a Pandemic – Health Concerns, Supply Disruptions, and Price Pressures*. (2021. október 12.).

5. Társadalmi biztonság

A társadalmi biztonság egyéni szintjén jelenleg a legégetőbb probléma természetesen a világjárvány. Olaszország különösen erősen érintett volt a járvány hatásaiban, hosszú időn keresztül a legrosszabb adatok innen érkeztek, ami a halálozások, valamint a fertőzöttek számát illeti. A pandémiás helyzet nemcsak a társadalmi, de a politikai és a gazdasági biztonság minden szintjén negatív folyamatokat indított el. A koronavírus-fertőzéssel összefüggő megbetegedésekben több mint 140 ezer olasz veszítette életét, ezért a mátrixban a Covid-19 szerepel a megfelelő cellában, sötétszürke (4) mértékjelzővel.⁴⁸

A társadalmi biztonság állami szintjén Olaszország ugyanazokkal a problémákkal küzd, amelyekkel a nyugati civilizációban szinte minden ország, ez pedig a demográfiai változás és azon belül különösen az előregedő társadalom problémái. A koronavírus mellett ez került be a mátrixba, sötétszürke (4) színnel. A hivatalos adatok szerint Olaszország a világ harmadik legidősebb társadalma Japán és Németország után, a születéskor várható élettartamban pedig csak Japán és Svájc előzi meg. Olaszország gyakorlatilag a II. világháború óta támaszkodik a bevándorlók munkaerejére, ez pedig tisztán látható a demográfiai statisztikákban is. Elsősorban a bevándorlásnak köszönhető, hogy Olaszország lakosság-száma 2017-ig lassan növekedett, az elmúlt években pedig csak kis mértékben csökkent. Az olasz nemzeti statisztikai hivatal jelentése szerint évente több mint háromszázezer érkeznek legális úton az országba, így az országban legálisan tartózkodó bevándorlók száma meghaladja az öt és fél millió főt, amely az ország lakosságának körülbelül 9%-a, és ezek többsége román, albán vagy marokkói állampolgár. Ezzel Európában a harmadik legnagyobb arányú bevándorló közösséget tudhatja magáénak.⁴⁹

3. ábra: 2017 óta csökken Olaszország lakossága

Forrás: https://datacommons.org/place/country/ITA?utm_medium=explore&mprop=count&popt=Person&hl=en

Ezenfelül az illegális bevándorlók száma elérheti akár a 600 ezer főt is.⁵⁰ Fontos megemlíteni ugyanakkor a kivándorlást is: a statisztikai hivatal adatai szerint évente több mint 150 ezren hagyják el Olaszországot, ebből közel 115 ezren olasz állampolgárok,

⁴⁸ Worldometers, lásd: www.worldometers.info/coronavirus/#countries

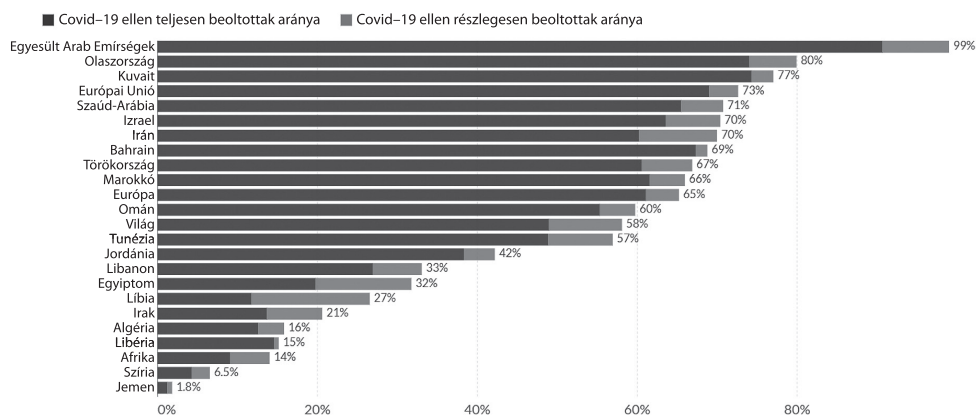
⁴⁹ ANSA: Italy has Third-Largest Migrant Population in Europe: Report. *InfoMigrants*, 2019. szeptember 30.

⁵⁰ Pew Research Center: *Immigranti non autorizzati in Italia* (2019. november 13.).

akiknek a 60%-a közép- vagy felsőfokú végzettséggel rendelkezik. Ők a brexit előtt jellemzően az Egyesült Királyságba vagy Németországba távoztak. Jellemző folyamat az is, hogy az országon belül lakhelyet váltók esetében a nettó migrációs mutató Lazio kivételével csak a déli régiók (Calogero Muscarà gazdasági alapvetésű definíciója szerint) esetében negatív (Campania, Szicília, Puglia, Calabria, Szardínia, Basilicata, Molise, Abruzzo, Umbria), az északi és középső területek pedig inkább vonzóak.⁵¹

A regionális társadalmi biztonsági kihívások közül a legjelentősebb Szíria állapota, ahol a mai napig nem rendeződött megnyugtatóan a biztonsági helyzet. 2021. szeptemberi állás szerint több mint 600 ezren veszítették életüket a háborúban, és több mint kétmillióan sérültek meg, vagy szereztek maradandó fogyatékoságot, több mint százezer embert pedig eltűntként tartanak nyilván.⁵² Az UNHCR adatai szerint 2014 és 2017 között közel 630 ezer fő érkezett Olaszország partjaihoz, ami a teljes olasz lakosság több mint 1%-a. Ez bizonyos szintű társadalmi feszültségekhez vezetett. A helyzet mára javult, hiszen 2017-től napjainkig összesen kevesebb mint 80 ezerre tehető ez a szám. A történetek súlyossága, valamint az a tény, hogy a konfliktus – bár valamennyire nyugvópontra jutott – még mindig parázslík, a leírómátrixban középszürke besorolást kapott.⁵³

A Covid-19 elleni küzdelem szempontjából is különleges terület a MENA-régió, hiszen az átoltottság rendkívül vegyes képet mutat, azonban mindenképpen elmarad a világlágtól. 2021. év végén Szíriában csak 6,5%-ra, Libériában 15%-ra, Algériában 16%-ra, Líbiában 27%-ra, Egyiptomban 32%-ra, Libanonban 33%-ra tehető azoknak az aránya a lakosságon belül, akik már legalább egy vakcinát megkaptak, miközben Tunézia (57%) sem éri el a világlágtól (57%).⁵⁴ A mátrixba a szíriai polgárháború, valamint a térségre jellemző alacsony átoltottság került be sötétszürke (4) szinkóddal.

4. ábra: Néhány térségbeli ország, régió és közösség oltottsági adatai

Forrás: <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations>

⁵¹ ISTAT: *Registration and Deregistration of the Resident Population*. Istituto Nazionale di Statistica (2019. december 16.).

⁵² Philip Loft: *The Syrian Civil War. Timeline and Statistics*. House of Commons Library, 2021. november 29.

⁵³ Lásd: <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5205>

⁵⁴ Lásd: <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations>

Globális szinten jelenleg természetesen a pandémiás helyzet okozza a legnagyobb kihívást, valamint a védekezéshez szükséges eszközökhöz (például és elsősorban a vakcinához) való hozzájutás egyenlőtlenségei, ugyanakkor érdemes a társadalom fokozódó polarizációját is megemlíteni. Ennek tünetei az amerikai elnökválasztás kapcsán kialakult konfliktusok, de a pattanásig feszült társadalmi feszültségek jeleként értékelhetők az elmúlt években megjelenő különböző mozgalmak – vagy az ellenpóluson megjelenő reakciós ellenmozgalmak –, amelyek nagy visszhangot kiváltó, nem egy esetben akár halálos áldozatokkal járó megmozdulásokat szerveznek, esetenként városokat, városrészeket felfogatva.⁵⁵ A mátrixban a növekvő társadalmi feszültségeket, valamint a világjárvány társadalmi következményeit találjuk, sötétszürke (4) színnel.

6. Környezeti biztonság

A környezeti szektor legkomolyabb kihívásai minden szinten végső soron a globális felmelegedésre vezethetők vissza. Az egyén szintjén a felmelegedés, a csapadékmennyiség eloszlásának és az egyéb időjárási körülményeknek az egyre szélsőségesebbé válásával a mezőgazdaság komoly károkat szenved. Ennek következményeképpen az egyén életkörülményei Olaszországban is romlanak, még ha nem is olyan mértékben, ahogyan például az afrikai területeken. Például szolgálnak az egyre gyakrabban tapasztalt extrém időjárási helyzetek, amelyeknek Olaszország, elhelyezkedése miatt, különösen kitett. Ezek a körülmények negatív hatással vannak a mezőgazdasági tevékenységekre, vagy egyéb módon, közvetve hátráltatják a termelékenységet, vagy akár közvetlen veszélyt is jelenthetnek, mint például a 2021. augusztus 11-én regisztrált rekordmagas, 48,8 °C-os hőmérséklet, amelyet szicíliai mérőponton regisztráltak, és amióta nyilvántartják ezeket az adatokat, ez a legmagasabb mérték érték Európában.⁵⁶ Mivel nehéz egyértelműen ehhez kötni, ezért pontos adatot nem közölnek, de az bizonyos, hogy több ember hunyt el az augusztusi olaszországi hőhullámban.⁵⁷ A mátrixba az egyéni szintnél a romló életkörülményeket vezettem fel fehér fokjelzővel (2).

Ez természetesen nemzeti szinten is megjelenik problémaként, de itt kiegészül a természeti (és ipari) katasztrófák bekövetkezésének lehetőségével. Kutatások szerint a nyári átlaghőmérsékletben 1 °C-os felmelegedés az olaszországi termőföldek értékét 62%-kal rontja.⁵⁸ Az árvizek, aszályok, heves esőzések negatív hatásai mellett Olaszországban sajátos tényező a vulkáni aktivitás, hiszen Olaszország déli részén három olyan vulkán is található, amely a mai napig aktivitást mutat. A vulkáni aktivitáson kívül az egyéb természeti katasztrófák szintén köthetők a globális éghajlatváltozáshoz. Az előző bekezdésben említett hőhullám idején például Olaszországot (is) erdőtüzek

⁵⁵ Levi Boxell – Matthew Gentzkow – Jesse M. Shapiro: Cross-Country Trends in Affective Polarization. *NBER Working Paper*, 2021. november.

⁵⁶ Gianluca Schinaia: Negli ultimi anni le temperature in Italia sono salite più velocemente che nel resto del mondo. *Wired*, 2021. október 14.

⁵⁷ Several Deaths Linked to Italy's Scorching Summer Heatwave. *The Local Italy*, 2018. augusztus 7.

⁵⁸ Martina Bozzola et al.: A Ricardian Analysis of the Impact of Climate Change on Italian Agriculture. *European Review of Agricultural Economics*, 45. (2018), 1. 65.

sújtották, noha többről kiderült, hogy szándékos gyújtogatás okozta őket. Az elhárítás érdekében a hadsereget is be kellett vetni.⁵⁹ Az utolsó tüzek egészen a szeptemberi nagy esőzésekig kitartottak. Az erdőtüzek után pedig több helyen áradások szedtek áldozatokat.⁶⁰ Nemzeti szinten tehát középszürke (3) a természeti katasztrófák veszélye került a mátrixba.

A Mediterrán régió déli részén (Észak-Afrikában) az elsivatagosodás, az édesvízhez való hozzájutás nehézségei miatt valószínűsíthetően a következő években, évtizedekben egyre nagyobb problémát fog okozni a klímaváltozás által indukált migráció. Jelenleg még nem a szűken vett Észak-Afrikát érinti a probléma, de a Száhel felől egyre északabbra tolódik az a terület, ahol az életkörülmények nem, vagy csak nagyon nehezen teszik lehetővé az életet. Ezekről a területekről az északi irányú vándorlás már korlátozott mértékben ugyan, de most is zajlik, és a klímaváltozás erősödésével, folytatódásával tovább fog erősödni az a tendencia, amely azt mutatja, hogy klímamenekültek fognak megjelenni először a Földközi-tenger déli partjainak országaiban, majd akár Olaszországban is. Az Olaszország szempontjából kulcsfontosságúnak nevezhető területeken tehát különféle környezeti vagy egyéb okból (például elsivatagosodás, édesvízhez való hozzájutás nehézségei, konfliktusok stb.), a szűkülő élettér jelent olyan problémát, amelyet a legfontosabbnak nevezhetünk a környezeti biztonság szempontjából, ez sötétszürke (4) színnel szerepel a mátrixban.⁶¹

Globális szinten – mint korábban említettük – a globális felmelegedés, az ahhoz vezető folyamatok és annak következményei jelölhetők meg első számú környezeti kihívásként. A NASA adatai szerint a Földön az átlaghőmérséklet az iparosodás előtti szinthez képest több mint 1 °C-kal növekedett az emberi tevékenység hatására, és jelenleg is 0,2 °C-kal növekszik tízévente. A környezetünkkel kapcsolatos mai problémáink döntő többsége visszavezethető a globális felmelegedéshez, így ez középszürke (3) jelölést kapott.⁶²

7. Információs biztonság

Az információs térben az egyén szintjén megjelenő problémák közül a legsúlyosabb fenyegetést az ellenérdekelt felek propagandatevékenysége, valamint a közösségi médiában és egyéb felületeken a soha korábban nem tapasztalt mennyiségű álhír, szándékosan félrevezető, hamis vagy nem teljes egészében igaz információ terjedése jelenti. Az erre való ellenállóképesség kifejlesztését ugyan a kormányok felelősségi körébe lehet utalni, a különböző tudatosító kampányok mellett kiemelt szerep hárul az egyénre is, hogy tudatosabban, jobban odafigyelve fogyassza az ilyen médiatartalmakat. E tartalmak között találhatunk kevésbé ártalmas tényezőket is, azonban adott esetben politikai (választások manipulációja), közegészségügyi (oltásellenes kampányok), vagy egyéb, a való életben igen releváns kérdésben kártékony hatása

⁵⁹ IFRC: *Information Bulletin 2* (2021. augusztus 13.).

⁶⁰ Richard Davies: Italy – 1 Dead, Many Rescued After Floods in Sardinia. *Floodlist*. 2021. november 15.

⁶¹ Lásd 2021. június 14-ei adatok: www.migrationdataportal.org/regional-data-overview/northern-africa

⁶² NASA: *The Effects of Climate Change* (é. n.).

lehet ezeknek a szándékosan (vagy jóhiszeműen, de tájékozatlanságból fakadó) terjesztett álhíreknek, manipulációs kísérleteknek. Az egyéni szintre ugyanakkor hatást gyakorolnak azok a kibertérben elkövetett támadások is, amelyek kritikus infrastruktúrát vagy valamilyen szolgáltatást kiszolgáló infokommunikációs rendszereket támadnak.⁶³ A vizsgálat tárgyára, vagyis Olaszországra nézve az egyéni szint legjellemzőbb kihívása napjainkban az álhírek terjedése, ez középszürke (3) jelölést ér.

A kibertér az állam biztonságára kifejtett növekvő hatásának tanúbizonysága, hogy Olaszország már 2013-ban kiadta kibervédelmi stratégiáját.⁶⁴ Ennek előszavában lefektetik: bár komoly lehetőségeket rejt az internet, számos pozitívumot lehet megemlíteni vele kapcsolatban, és soha korábban nem látott mértékben köti össze az embereket azok földrajzi helyzetétől függetlenül, minden korábbinál nagyobb veszélyt jelent azokra, akik nincsenek tisztában ezekkel a veszélyekkel, és rendkívül ártalmas támadásokat lehet végrehajtani rajta keresztül olyan rendszerek ellen, amelyek nincsenek ilyen támadásokra megfelelően felkészítve.⁶⁵

Az állami szinten, annak elemi működését erősen negatívan befolyásoló tevékenységek is zajlanak a kibertérben. Bár az egyén szintjén is bosszantó lehet adathalászat, zsarolóvírus áldozatává válni, vagy privát képek, dokumentumok feletti ellenőrzést részben vagy egészben elveszíteni, az állam szintjén egy kibertámadásnak sokkal komolyabb következményei lehetnek. Ezért kiemelt fontosságú az állami és kormányzati információs rendszerek védelme, hiszen a kritikus infrastruktúra ellen intézett támadások esetén veszélybe kerülhet bizonyos állami funkciók ellátásának biztonsága. Az elektromos hálózat, vasúthálózat, egyéb közlekedési vagy energiával kapcsolatos infrastruktúra, kormányzati vagy állami szervek elleni kibertámadásnak beláthatatlan következményei lehetnek: ha jól hajtják végre, egy egész államot működésképtelenné lehet tenni. Ugyanakkor ez nem távoli fantázia: számos olyan esetet ismerünk, amikor európai államok ellen olyan kibertámadást valósítottak meg, amelyek által bizonyos kormányzati vagy állami funkciók ellátása akadályozottá, vagy lehetetlenné vált bizonyos időre. 2021 augusztusában például olyan zsarolóvírusos támadást hajtottak végre olaszországi informatikai rendszer ellen, amely miatt a Covid-19-védőoltásra való regisztrációs felület elérhetetlenné vált. Kevesebb mint három héttel később behatólag olyan sebezhetőséget használtak ki egy egészségügyi információs rendszerben, amely révén statisztikai és epidemiológiai adatokat semmisítettek meg. Korábban támadások értek különböző vállalatokat, például a Comparit, a Geoxot, a Tiscalit, a Luxotticát vagy az Enel energiakonglomerátumot, de egy római és egy milánói kórházat is. Júniusban a területért felelős miniszter azt állította, a közigazgatást kiszolgáló szervek 90%-a nem védett külső támadások ellen. Ennek megváltoztatása érdekében forrásokat különítettek el új hardverek és szoftverek beszerzésére, és ami még fontosabb: létrehozták a Nemzeti

⁶³ Sebastiaan van der Lans: Buzzword or Real Threat? Fake News Is More Dangerous Than You Think. *Forbes*, 2021. március 26.

⁶⁴ Presidenza del Consiglio dei Ministri: *Quadro Strategico Nazionale per la Sicurezza dello Spazio Cibernetico* (2013. december).

⁶⁵ Presidenza del Consiglio dei Ministri (2013): i. m. 5.

Kiberbiztonsági Ügynökséget,⁶⁶ amelytől azt várják, hogy a jövőben hatékonyabban védhetők lesznek a kritikus rendszerek, illetve egy esetleges támadás esetén jóval kisebb károkat kell elszenvedni.⁶⁷

A mérvadónak tekintett *Global Cybersecurity Index* felmérése alapján 2021-ben Olaszország a 20. legjobb eredményt érte el. Az index az egyes nemzeti kormányok kiberbiztonság iránti elkötelezettségét, a kibertér biztonsága érdekében tett erőfeszítéseket hivatott mérni. Az ország kibervédelmi rendszerének erősségéért a szervezeti struktúrát emelik ki, míg a leginkább fejlesztendő területnek a technikai eszközöket nevezték meg.⁶⁸

A mátrixba a kritikus infrastruktúra elleni támadások veszélyét írtam, sötétszürke (4) mértékjelzővel.

Az előző bekezdésben említett kihívások – természetükből fakadóan – nem egy-egy államra vagy régióra vonatkozó veszélyforrások, hanem a teljes transzatlanti közösség, illetve a világ minden országának biztonságát negatívan befolyásolják. Éppen ezért az IT-biztonság területénél a szintek megállapítása nehezebb feladat, de nem is feltétlenül szükséges. A kibertámadások mellett ide sorolhatók a hibrid hadviselés részeként az információs térben végrehajtott műveletek. Több esetben láthattuk már ennek működését a gyakorlatban, a tankönyvi példája Kelet-Ukrajnában, valamint a Krímben valósult meg, de világszerte regisztráltak például választások befolyásolására tett kísérleteket. A regionális és globális szinten is jellemző kihívást a kibertámadások jelentik.

8. Összegzés

Az elvégzett vizsgálat idején a biztonság minden szektorában és szintjén komoly kihívást jelent a koronavírus-világjárvány, természetesen ez került a közbeszéd fókuszába. Összességében elmondható, hogy a pandémiás helyzet csenedésével Olaszország biztonsági helyzete és környezete nem kirívó regionális, szövetségi vagy európai összehasonlításban. A javasolt mátrixot a 2. táblázatban foglaltam össze.

Közvetlen katonai fenyegetést nem azonosítottam, az olasz haderő pedig rendeltetésszerűen és zavartalanul működik, még ha a koronavírus által okozott válsághelyzet kezeléséből az olasz haderőnek is ki kellett vennie a részét nem katonai feladatok végrehajtásával. Regionális szinten az olasz haderő békeműveleti szerepvállalása említendő, valamint a NATO keleti szomszédságában fellépő bizonytalanság. Globális szinten pedig fokozódó nagyhatalmi szembenállást látunk, ami csupán részben katonai természetű.

A politikai biztonságról elmondható, hogy a politikai jogok gyakorlása biztosított Olaszországban, noha a hagyományosan erős olasz részvétel a demokráciában hanyatló tendenciát mutat, emellett pedig erősödnek a szélsőséges politikai retorikát

⁶⁶ Agenzia per la Cybersecurity Nazionale.

⁶⁷ Federico Guerrini: Fed Up with Constant Cyberattacks, One Country is About to Make Some Big Changes. *ZDNet*, 2021. szeptember 3.

⁶⁸ ITU: 3. GCI Results: Score and Rankings. *ITU Publications*, (2022. február 19.).

képviselő pártok. Az Olaszország biztonsága szempontjából kiemelt fontosságú régiókban ugyanakkor a demokratikus értékek devalválódása és autoriter vagy az autoritás felé tartó rezsimek jelenléte tapasztalható, miközben globális jelenség a politika polarizációja és nacionalizációja.

Az egyén biztonsága szempontjából az egyik legfontosabb tényező a gazdasági biztonság. Itt szembetűnő probléma a munkanélküliség, különösen a fiatalok körében. Nemzeti szinten évtizedes kihívás a gazdaság stagnálása, hiszen ebben a viszonylatban képtelen az olasz gazdaság jelentős és tartós növekedésre. Különösen érdekes a gazdasági növekedés kérdése a pandémiás időszak után, annak gazdaságot zsugorító hatása miatt. Ez kulcsfontosságú terület, hiszen a korábban idézett statisztikák szerint az olasz közvéleményt jobban aggasztják a gazdasági kérdések, mint a koronavírus. A pandémia, valamint annak kezelése, így a lezárások, a turizmus és vendéglátás szünetelése, az ellátási láncok felborulása stb. komoly gazdasági következményekkel jártak regionális és globális szinten is.

A társadalmi biztonság magában foglalja az egészségügyi biztonságot, és ennek megfelelően a vizsgálat időszakában természetesen a legnagyobb hatása a Covid-19-világjárványnak van. Egyéni szinten maga a vírussal való megfertőződés, valamint a társadalom pszichés állapotának romlása áll. Olaszországot különösen erősen érintette az első hullám, és összesen közel 140 ezren veszítették életüket a vírus által kiváltott megbetegedésekkel összefüggésben. Nemzeti szinten a nyugati világ demográfiai válságának megfelelően az elöregedés áll, Olaszország az egyik legmagasabb átlagéletkorú és az egyik legmagasabb várható élettartamot magáénak tudó ország a világon. Regionális szinten a szíriai polgárháború továbbra sem jutott teljesen nyugvópontra, valamint a líbiai helyzet sem rendeződött még megnyugtatóan. Globális szinten pedig a növekvő társadalmi feszültségeket azonosíthatjuk, mint a jelenkor legnagyobb fenyegetését.

A környezeti biztonság esetében természetesen a leginkább aggasztó folyamatnak a globális felmelegedést nevezhetjük meg. Egyéni szinten ez romló életkörülményekhez, nemzeti szinten pedig a természeti katasztrófák gyakoribbá válásához és az időjárási jelenségek egyre szélsőségesebb megjelenéséhez vezet. Regionális és globális szinten a globális felmelegedés, elsivatagosodás és egyéb negatív folyamatok a megművelhető földterület, így az élettér szűküléséhez vezet, amit az ivóvízhez való hozzájutás is katalizál.

Az információs biztonság területén a vizsgálat szintjei természetesen elmosódnak, de az egyéni szinten kiemelhetjük az álhírek terjesztésének problémáját. Az ennél magasabb szinteken a kritikus infrastruktúrák elleni támadások jelenthetik a legnagyobb fenyegetést, miközben a kiberhadviselés, valamint az információs térben elkövetett visszaélések és bűncselekmények egyre gyakoribbá válnak.

2. táblázat: A javasolt leírómátrix a színek magyarázatával

Alany/szektor	Politikai	Katonai	Gazdasági	Társadalmi	Környezeti	Információs
Egyéni	kiábrándultság; bizalomvesztettség	nem klaszszikus alkalmazás	munkanélküliség; feketegazdaság	Covid-19	romló életkörülmények	árhírek
Nemzeti	instabilitás; radikalizáció	haderő átalakítása	stagnáló gazdaság	előregedés, Covid-19	természeti katasztrófák	kritikus infrastruktúra elleni támadások
Regionális (EU és Mediterrán)	demokrácia eróziója; instabilitás; autoriter rezsim	békefenntartás; fegyveres csoportok	szegénység; Covid-19 gazdasági következményei	polgárháború (Szíria); alacsony vírusvédelem	szűkülő élettér	kibertámadások
Globális	polarizáció; nacionalizáció	fokozódó nagyhatalmi szembenállás; új fegyverkezési verseny	Covid-19 gazdasági következményei	Covid-19; növekvő társadalmi feszültségek	globális felmelegedés	hibrid és kibervadviselés

Forrás: a szerző szerkesztése

Témánk szempontjából nem releváns (0)

Az átlagnak megfelelő, helyesen működő, nem jelent veszélyt (1)

Csak korlátozottan működőképes, fennállnak bizonyos problémák (2)

Kihívások, részben működésképtelen rendszerek, akadályozott, fennáll az eszkaláció veszélye (3)

Kockázatok, jó részben működésképtelen rendszerek, kismértékben egzisztenciális veszélyt hordoz magában (4)

Összességében Olaszország biztonsági helyzetéről elmondható, hogy a koronavírus-világjárvány lecsengésével közvetlen, egzisztenciális veszély nem fenyegeti, azonban a mátrixban jelölt területeken meg lehet tenni a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a fenyegetéseket elhárítsák, vagy csökkentse a belőlük adódó hátrányokat.

Felhasznált irodalom

ANSA: Italy has Third-Largest Migrant Population in Europe: Report. *InfoMigrants*, 2019. szeptember 30. Online: www.infomigrants.net/en/post/19852/italy-has-third-largest-migrant-population-in-europe-report

Autorità di Regolazione per Energia Reti e Ambiente: *Realzione Annuale – Stato dei Servizi*. ARERA, (2020). Online: https://arera.it/allegati/relaz_ann/21/RA21_volume_1.pdf

Balnaves, Hugo – Eduardo Monteiro Burkle – Jasmine Erkan – David Fischer: European Populism in the European Union. Results and Human Rights Impacts of the

- 2019 Parliamentary Elections. *Global Campus Human Rights Journal*, 4. (2020), 1. 176–200. Online: <http://doi.org/20.500.11825/1695>
- Bieber, Florian: Is Nationalism on the Rise? Assessing Global Trends. *Ethnopolitics*, 17. (2018), 5. 519–540. Online: <https://doi.org/10.1080/17449057.2018.1532633>
- Bowman, Bradley – Jared Thompson: Russia and China Seek to Tie America's Hands in Space. *Foreign Policy*, 2021. március 31. Online: <https://foreignpolicy.com/2021/03/31/russia-china-space-war-treaty-demilitarization-satellites/>
- Boxell, Levi – Matthew Gentzkow – Jesse M. Shapiro: Cross-Country Trends in Affective Polarization. *NBER Working Paper*, 2021. november. Online: <https://doi.org/10.3386/w26669>
- Bozzola, Martina – Emanuele Massetti – Robert Mendelsohn – Fabian Capitanio: A Ricardian analysis of the impact of climate change on Italian agriculture. *European Review of Agricultural Economics*, 45. (2018), 1. 57–79. Online: <https://doi.org/10.1093/erae/jbx023>
- Brimelow, Benjamin: US Aircraft Carriers Still Rule The Seas, But Russia and China Both Have Plans to Change That. *Business Insider*, 2021. január 10. Online: <https://bit.ly/3RKPUI0>
- Buzan, Barry – Ole Wæver – Jaap de Wilde: *Security – A New Framework for Analysis*. Boulder, Lynne Rienner Publishers, 1997. Online: <https://doi.org/10.1515/9781685853808>
- Carothers, Thomas – Andrew O'Donohue: How to Understand the Global Spread of Political Polarization. *Carnegie Endowment*, 2019. október 1. Online: <https://bit.ly/2mJbLAs>
- Cherepanov, Anton – Robert Lipovsky: BlackEnergy Trojan Strikes Again: Attacks Ukrainian Electric Power Industry. *WeLiveSecurity*, 2016. január 4. Online: www.welivesecurity.com/2016/01/04/blackenergy-trojan-strikes-again-attacks-ukrainian-electric-power-industry/
- Cooley, Alexander – Daniel H. Nexon: How Hegemony Ends – The Unraveling of American Power. *Foreign Affairs*, 2020. június 9. Online: <https://fam.ag/3x-6n6eQ>
- Custodero, Alberto – Monica Rubino: Crisi di governo, le dimissioni di Conte: "Il governo finisce qui, Salvini ha seguito interessi personali e di partito". Poi sale al Quirinale. *La Repubblica*, 2019. augusztus 20. Online: www.repubblica.it/politica/2019/08/20/news/crisi_di_governo_conte_al_senato-233949397/
- Davies, Richard: Italy – 1 Dead, Many Rescued After Floods in Sardinia. *Floodlist*, 2021. november 15. Online: <https://floodlist.com/europe/italy-floods-sardinia-november-2021>
- Di Cecco, Valeria: Un „grande Medio Oriente" o un „Mediterraneo allargato". *Informazioni Della Difesa*, (2004), 2. 30–34. Online: <https://bit.ly/3BpkU4I>
- Elezioni Politiche 2018. *TGcom24*, 2018. március 8. Online: www.tgcom24.mediaset.it/politica/elezioni-2018/index.shtml

- Disinfettori del 2 rgt. AVES „Sirio” nel centro di Lamezia Terme su richiesta dell'autorità locale. *Esercito*, 2020. május 19. Online: www.esercito.difesa.it/comunicazione/Pagine/Esercito-sanificazione-a-Lamezia200519.aspx
- European Commission: *Standard Eurobarometer 93 – Summer 2020* (2020. október). Online: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2262>
- Eurostat: *Real GDP growth rate – volume*. 2021. Online: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00115/default/table?lang=en>
- Forecasted Gross Domestic Product (GDP) Growth in Italy from 2021 to 2024*. Statista, 2021. október 18. Online: www.statista.com/statistics/1112346/forecasted-gross-domestic-product-gdp-growth-in-italy/
- The Global Rise of Populism. *World Politics Review*, 2019. szeptember 23. Online: <https://worldpoliticsreview.s3.amazonaws.com/WPR-The-Global-Rise-of-Populism.pdf>
- Government Debt to Gross Domestic Product (GDP) Ration in Italy from 2019 to 2022. *Statista*, 2021. október 25. Online: www.statista.com/statistics/1203805/estimated-government-debt-to-gdp-in-italy/
- Grow, Johannes: Economic (In)security and Economic Integration in the Middle East. *E-International Relations*, 2019. május 15. Online: www.e-ir.info/2019/05/15/economic-insecurity-and-economic-integration-in-the-middle-east/
- Guerrini, Federico: Fed Up with Constant Cyberattacks, One Country is about to Make Some Big Changes. *ZDNet*, 2021. szeptember 3. Online: <https://zd.net/3D8JQOT>
- Harris, Shane – Paul Sonne: Russia Planning Massive Military Offensive against Ukraine Involving 175,000 Troops, U.S. Intelligence Warns. *Washington Post*, 2021. december 3. Online: www.washingtonpost.com/national-security/russia-ukraine-invasion/2021/12/03/98a3760e-546b-11ec-8769-2f4ecd-f7a2ad_story.html
- Holcomb, Franklin: *Countering Russia and Chinese Cyber-Aggression*. Washington, DC, CEPA, 2021. Online: <https://cepa.org/wp-content/uploads/2021/05/CEPA-Russia-China-5.10.21.pdf>
- How J-20 Fighter Jets Can Change Russia-China Military Dynamic. *Wionews*, 2021. augusztus 11. Online: <https://bit.ly/3RuAguj>
- IFRC: *Information Bulletin 2* (2021. augusztus 13.). Online: <https://reliefweb.int/report/turkey/europe-wildfires-information-bulletin-2-13-august-2021>
- IMF: *Recovery During a Pandemic – Health Concerns, Supply Disruptions, and Price Pressures IMF*, (2021. október 12.). Online: www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/10/12/world-economic-outlook-october-2021
- ISTAT: *Registration and Deregistration of the Resident Population*. Istituto Nazionale di Statistica, (2019. december 16.). Online: www.istat.it/it/files//2020/05/Migrazioni_EN.pdf
- ITU: 3. GCI Results: Score and Rankings. *ITU Publications*, 2022. február 19. Online: www.itu.int/epublications/publication/D-STR-GCI.01-2021-HTML-E
- Lans, Sebastiaan van der: Buzzword or Real Threat? Fake News Is More Dangerous Than You Think. *Forbes*, 2021. március 26. Online: <https://bit.ly/3KUa7Tb>

- Legge 31 dicembre 2012, n. 244., Art. 3. Online: www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2012;244
- Loft, Philip: *The Syrian Civil War. Timeline and Statistics*. 2021. november 29. Online: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9381/CBP-9381.pdf>
- Mead, Walter Russell: Eastern Europe and the Return of Geopolitics. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, (2015), 5. 22–31. Online: www.jstor.org/stable/48573584
- Ministero della Difesa: *Libro Bianco per la sicurezza internazionale e la difesa* (2015. július). Online: www.difesa.it/Primo_Piano/Documents/2015/04_Aprile/LB_2015.pdf
- Ministero della Difesa: *Documento Programmatico Pluriennale della Difesa per il Triennio 2021–2023* (2021). Online: www.difesa.it/Content/Documents/20210804%20DPP%202021-2023%20-ult.pdf
- Molnár Anna – Molnár Éva – Takács Lili – Vecsey Mariann: A nemzetközi jelenlét Líbiában 2011-től napjainkig. *Nemzet és Biztonság*, 12. (2019), 2. 94–124. Online: <https://doi.org/10.32576/nb.2019.2.8>
- Muti, Karolina – Alessandro Marrone: *How Italians View Their Defence? Active, Security-oriented, Cooperative and Cheap*. Istituto Affari Internazionali, 2019. június 21. Online: www.iai.it/sites/default/files/iaicom1939.pdf
- Nagy Milada: *Az Európai Unió eszközrendszere és alkalmazása az euro-mediterrán partnerségben*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. Online: <https://doi.org/10.17625/NKE.2015.019>
- NASA: *The Effects of Climate Change*. (é. n.). Online: <https://climate.nasa.gov/effects/>
- Pew Research Center: *Immigranti non autorizzati in Italia* (2019. november 13.). Online: www.pewresearch.org/global/fact-sheet/immigrati-non-autorizzati-in-italia/
- Presidenza del Consiglio dei Ministri: *Quadro Strategico Nazionale per la Sicurezza dello Spazio Cibernetico* (2013. december). Online: <https://bit.ly/3KVe6in>
- Rajagopalan, Rajeswari Pillai: Hypersonic Missiles. A New Arms Race. *The Diplomat*, 2021. június 25. Online: <https://thediplomat.com/2021/06/hypersonic-missiles-a-new-arms-race/>
- Russia's Top Long-Range Attack Drones. *Air Force Technology*, 2020. november 27. Online: www.airforce-technology.com/features/russias-top-long-range-attack-drones/
- Schinaia, Gianluca: Negli ultimi anni le temperature in Italia sono salite più velocemente che nel resto del mondo. *Wired*, 2021. október 14. Online: www.wired.it/attualita/ambiente/2021/10/14/italia-riscaldamento-calore-ambiente-estate-media-mondo/
- Several Deaths Linked to Italy's Scorching Summer Heatwave. *The Local Italy*, 2018. augusztus 7. Online: www.thelocal.it/20180807/deaths-italy-summer-heat-wave-genoa-liguria/
- UNHCR: *Mediterranean Situation*. Data. UNHCR. 2022. Online: <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5205>

- Volume of Crude Oil Imported to Italy during the 1st Quarter of 2020, by Country of Origin.* Statista, 2021. július 5. Online: www.statista.com/statistics/789168/volume-of-crude-oil-imported-by-country-of-origin-in-italy/
- Vida Csaba: A biztonságpolitikai leírómátrix. *Hadtudomány*, 21. (2011), 4. 36–53. Online: www.mhtt.eu/hadtudomany/2011/4/HT_2011_4_6.pdf
- Voting intentions in Italy as of October 2021. *Statista*, 2021. november 19. Online: www.statista.com/statistics/1041559/voting-intention-in-italy/
- Zampieri, Francesco: *1975 la Marina rinasce. La Legge Navale del 1975.* Vicenza, Inedibus, 2014.

